

Iz tega razvidimo, da ni skoraj šole na Kranjskem, ktera bi ne bila v tem času prenarejena ali vredjena. Vstanovljenih je bilo 5 glavnih šol, namreč: pri sv. Jakopu v Ljubljani (čisto iz novega), v Teržiču, v Černomlju, v Kočevji in Vipavi, ktere so postale iz farnih šol. Pri šolah na Igu, v Cerkljah, v Mengšu, v Moravčah, v Šentvidu pri Zatičini, v Čermošnicah, v Metliki, v Semiču, v Srednjivasi, v Ribnici (še dva), v Sodražiči, v Laščah, v Dobropolji, v Loškem Potoku, na Verhniki, v Žireh, v Cirknici, v Starem Tergu pri Ložu, v Ternovem, v Hrenovcah so bili postavljeni podučitelji.

Ko bi se tudi izpeljalo vse, kar je pod čerko c. zaznamovanega (pa je reč še v obravnavi), bi vendar od 283 duhovnij, ktere bi imele po §. 17. in 336. šolske postave že v pretečenem stoletji imeti vravnane šole, bi jih vendar le ostalo 30 takih, kjer bi duhovni imeli za silo šole (kakor jih imajo n. pr. v Terstu in Gorici po 50); sedaj pa podučujejo zgolj duhovni učitelji v 50 šolah, ker tam šola še ni vredjena.

Iz tega, kar smo sedaj navedeli, pa sledi:

1. da je na Kranjskem od l. 1851. res nova doba za šolstvo napočila, ker so bili pravi možje na pravem kraju, ki so to reč v rokah imeli;

2. da cerkvena doba za šolo ni bila tako slaba, kakor nekteri hočejo imeti. Ta doba, ki je sedaj nastopila, bo dosti imela opraviti, da le ohrani to, kar se je bilo dosihmal s pomočjo duhovske in deželske gosposke vpeljalo;

3. da duhovni niso taki neprijatelji ljudske omike, ker v krajih, kjer ljudje nemorejo plačevati učitelja, ali, kjer šole niso vravnane, za „Bog lonaj“ šolo učé, kar drugi ne storé.

Na Kranjskem pa bo šolstvo napredovalo, ako se na podlagi, na ktero je bilo postavljeno, naprej zida in dela. Zložnost med duhovsko in deželsko gosposko bo naj lepše podpiralo šolo; ako pa tega ne bo, pa šolstvo gotovo ne bode napredovalo.

## Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

*Prebivalci.*

J. Rad bi zvedel, koliko ljudi živi na Kranjskem?

**O.** Na Kranjskem je bilo l. 1868. 527.902 ljudi,<sup>\*)</sup> tedaj več, kakor po 3000 na 1 □ avstr. miljo, tedaj manj, kakor na Štajerskem, pa več, kakor na Koroškem. Naj bolj obljudei kraji v deželi so vzhodna dolenska pa kranjska in ljubljanska ravnina. Naj pustejše strani v deželi so okoli Snežnika pa severo-zahodnji rogelj kranjske dežele. Naj gostejše ljudstvo v vsi deželi ima ljubljanska ravnina, za njo pa prihaja koj vzhodno Dolensko z metliškimi pa črnomaljskim pogričjem.

Kar se pa spola tiče, pride na 1000 moških 1056 ženskih oseb. Kakor je sploh navada, je več ženskih kakor moških, posebno v večih mestih.

Po narodnosti je Slovencev največ na Kranjskem, njih je več kakor 90 % (ali odstotkov) v deželi; Hervatov je okoli 3 %, a Nemcev okoli 6 % vsega prebivalstva v deželi.

**J.** Kod pa prebivajo Slovenci?

**O.** Slovenci so posedli vso deželo razun okraja kočevskega, črnomaljskega, pa metliškega in nekih kosov okraja kostanjeviškega, kerškega pa novomeškega, tako da njihova last zalega brez malega 148 □ avst. milj ali 86 % vseh kranjskih tal. Slovensko narečje razpada na več podnarečij. Kranjski Slovenci se imenujejo Gorenci, Dolenci in Notranjci. Ne toliko po jeziku, kolikor po obleki, šegah in domačem življenji sploh, odlikujejo se od ostalih Kranjcev Kraševci, Pivčanje pa Ipavci.

**J.** Kje pa stanujejo Beli Kranjci, od katerih sem že slišal praviti; in kakšni so ti ljudje?

**O.** Ti so prav za prav pohervačeni Slovenci, ter govoré lastno slovensko-hervашko narečje; ločijo se pa tudi po obleki (beli sukni iz domačega sukna, po kožuhi iz ovčje kože) od ostalih slovenskih prebivalcev (Černih Kranjcev). Prebivajo po jugo-vzhodnem okraju kočevskem, to je, po dolinah gornje Kolpe in Čubranke (v osivniški, farski, banjaloski fari), v črnomaljskem okraju, po zahodnem delu metliškega okraja, kakor tudi ob veliki cesti, ki derži iz Kostanjevice v Kerško mesto. V jugo-vzhodnjem kotu črnomaljskega okrožja v Vinici in Bojancih pa pri žumberski vojaški Krajini na vzhod od Metlike v Preloki, Hrastu prebiva stara naselbina hercegovinskih Uskokov, Serbov, ki govoré po stokavško ohranivši se v svoji starodavni čistosti. Na brežini ali pobočji Gorjancev

<sup>\*)</sup> cf. Diöcesan-Schematismus anno 1869.

v okraji kostanjeviškem preživajo Hrvatje (Čakavci), ki se ne odlikujejo po ničem od Čakavcev v Granici. Belih Kranjcev je kakih 40.000, Čakavcev 12.000, Štokavcev 3000; če torej prištevamo onih 40.000 Belih Kranjcev, ktere smo zgoraj prišteli Slovincem in Serbo-Hervatom, imamo na Kranjskem 56.000 duš ali 12 % vseh prebivalcev narodnosti serbsko-her-vaške. Imajo pa ti vsi v svoji lasti samo 1510 □ milj deželnih tal. V Bojancih in Hrastu je 600 Vlahov, ki so pa čisti Hrvatje gerško-vzhodne vere; sosedje katoličanje jih le tako imenujejo, zato so nekteri hotli iz njih narediti Rumunce.

**J.** Koliko je pa Nemcev na Kranjskem?

**O.** Pravi Nemci na Kranjskem so Kočevarji, potomci stare naselbine franških pa durinških meščanov in kmetov, kteri so prišli pod nemškim cesarjem Karolom IV. na posestvo grofa Fridrika iz Ortenburka v Suho Krajino. Kočevarjev, znanih po svoji posebni obleki pa po ohranjenem starem franškem narečji, vseh skup je 23.000 duš.

Tirolski Nemci v Sorici pa v Dajnah na gornji Sori (kakih 1000 duš), ktere je tje preselil l. 1160 frižinski škof na svoja posestva, so se že precej poslovenili. V Ljubljani stanuje več Nemcev; uradni zapisi l. 1857. štejejo jih 5000 (?). Nemci prebivajo torej skupaj na samo 11 □ avstr. miljah.

**J.** Ali so pa na Kranjskem sami katoličanje?

**O.** Naj več prebivalcev na Kranjskem več nego 99 % je rimskih katoličanov. L. 1868. se je štel 527.456 rimskih, 229 vzhodnih, 125 pravoslavnih ali gerško-vzhodnih vernikov, 319 avgsburških pa helveških protestantov. Katoličani gerškega obreda in pa verniki gerške-nezedinjene cerkve nahajajo se samo med Serbo-Hervati, protestantje skoro samo v Ljubljani.

Prehodnost prebivalcev na Kranjskem ali hoja po svetu je precej znatna, naj večja pa pri prebivalcih kočevskega kraja, ki košarijo po domači deželi in družih mestih in kronovinah avstrijskih in zlasti z južnim sadjem. Naj večjo stalnost kažejo večidel na kmetovanji živeči prebivalci rodovitnega vzhodnega Dolenskega. Večina Kranjcev, ktera gre na tuje, je na Nemškem, tujci pri nas so pa večji del iz nemških držav ali pa iz Švajce.

(Dalje nasl.)